

אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי. והסיק רבא לפרש טעמו של רבי יוסי, אעפ"י שאין לקטן זכיה מדין תורה והרי מה שמלקט שייך לאביו [כדין מציאה] — עשאוהו כזוכה, שכן נוח להם לעניים עצמם בתקנה זו, שכאשר יישכרו לעבודה, ילקטו בניהם אחריהם.

א. בנו גדול — כתב הרמב"ן: יכול ללקט אחריו אפילו הוא סמוך על שלחן אביו, כי יש לו זכיה מדאורייתא לעצמו, כאשתו. [משמע מדבריו שבאשתו הכל מודים שיכולה ללקט, וכן כתב בספר גאון צבי. ואילו הפני-יהושע כתב שאף בזה מחלוקת].

ובן קטן שאינו סמוך, בפשטות נראה שלרבי יוחנן יכול ללקט אחריו, שהרי הלקט לעצמו ולא לאביו. ב. יש לדון אם האב מסלק עצמו מתקנת חכמים שתקנו לטובתו שמציאת בנו שלו, לכאורה יכול הבן ללקט אחריו, שהרי הלקט שלו על פי דין. אך שמא לא חילקו חכמים בדבר, אם משום חשש הערמה שנראה לכל כאילו האב זוכה, אם משום שדומה לפורע חובו במתנות עניים, שבכך שאומר כן הרי הוא חוסך מעצמו לזון את בנו.

ג. התוס' פרשו שגם אם אין לפועל מאתים זון, הואיל והוא מקבל חלק מתפוקת השדה, הריהו מוזהר מליטול ממנה מתנות, כמו שדרשו להזהיר לעני על שלו. ויש חולקים וסוברים שאם אין לו מאתים זון בחלק שהוא נוטל — רשאי ליטול, שהרי אין הקרקע שלו (מובא בחדושי ר"י גלאנטי מהריטב"א).

דפים יב — יג (יד)

לג. א. מצא שטרי חוב — מה יעשה בהם?
ב. האם כותבים שטר ללוה אעפ"י שאין מלוה עמו?
ג. מאימתי חל שעבוד הנכסים, משעת עשיית השטר או משעת ההלוואה?
א. שנינו: מצא שטרי חוב, אם יש בהם אחריות נכסים — לא יחזיר. ואם לאו — לדברי רבי מאיר יחזיר למלוה, ולדברי חכמים לא יחזיר מפני שבית דין נפרעים מהם.
רבי יוחנן רב אסי ואביי מפרשים [וכן תניא בברייתא] שמדובר כשהלווה מודה שהוא חייב. ואעפ"י כ לא יחזיר מפני חשש טירפה מלקוחות שלא כדין, כי כיון שנפל הורעה כשרותו וחוששים שמא כתב ללוות ועדיין לא לזה, ויבוא לטרוף מלקוחות מהתאריך הכתוב בשטר. ומדובר בשטרות שאין בהם הקנאת נכסים מהיום, אבל אם יש בהם הקנאה — יחזיר, כי באמת נשתעבדו הנכסים משעת כתיבת השטר (רב אסי. וכן שטר שיש בו הנפק אין בו חשש, לפי שאין ב"ד מקיימים את השטר אלא בפני בעל דין. ע' להלן ט:). טעם אחר: מפני שחוששים שהשטר נפרע, ועשו המלוה והלווה קנוניא ביניהם לומר לא נפרע כדי שיוכלו לגבות מן הלקוחות (כן סובר אביי. ולדבריו אין חילוק בדין זה בין שטרי הקנאה לשאר שטרות). וחכמים סוברים שאפילו אין האחריות כתובה בשטר, כאילו היא כתובה וגובים בו ממשועבדים, הלכך לא יחזיר משום הפסד לקוחות.
ואם אין הלווה מודה שהוא חייב (אלא טוען פרוע) — לא יחזיר לא לזה ולא לזה, שחוששים שמא נפרע השטר.

ואילו שמואל ורבי אלעזר מפרשים שמדובר במשנה כשאין חייב מודה אלא טוען להד"ם. (ואפילו יקיימו העדים את החתימות — כבר הורע כח, שאומרים מפני שפסול היה לא נזהר לשמרו. רש"י ותוס'. ושאר ראשונים פרשו באופן אחר) — הלכך לא יחזיר. וכשאין בו אחריות נכסים סובר רבי מאיר

שאינן גובים בו כלל, אף לא מבני חורין, הלכך יחזירנו למלוה לצור עפ"י צלוחיתו, כי אין חשש שיגבה בו. אבל אם הלווה מודה שהוא חייב — מחזירים למלוה, כי אין חוששים שמא כתב ללוות ולא לזה [או אף אם כן, אפשר שהשעבוד חל בחתימת העדים טרם הלוה לו, וכאביי], וא"ח לקנוניא. ועוד סובר שמואל שאין חוששים לפרעון, כי אם פרע היה קורעו מיד. ולכן לדבריו המוצא שטר הקנאה (שאינן בו חשש כתב ללוות ולא לזה, שהרי הקנה לו השעבוד מיד) בשוק — יחזיר לבעלים. (ואין לחוש לזיוף אלא אם הלווה בפנינו וטוען מזויף, משא"כ כשאינו לפנינו לטוען כן. עפ"י תוס'). והשיבו על דבריו מהברייתא (יד.).

א. התוס' נסתפקו שמא אפילו באופן שטוען מזויף, אם יקיימו חתימות השטר בעודו ביד המוצא, יוכל המלוה לגבות בשטר מן הלווה עצמו. אך לא מלקוחות ומיתומים [או כשאין הלווה בפנינו] — שחוששים שמא הוא מזויף ואלו אין ביכלתם להוכיח.

ב. להלכה, חוששים לפרעון ולקנוניא, כדברי רבי יוחנן (כאן ולהלן טז:). ואביי ודלא כשמואל. [ולעיל ז' נחלקו בדבר רבי יוסי ותכמים].

ואפילו שטר שאין בו אחריות נכסים גובה ממשועבדים, כחכמים שאחריות — טעות סופר'. הלכך בין שמודה הלווה בין שאינו מודה אלא טוען פרוע — לא יחזיר. (עפ"י רי"ף וש"פ. ובריטב"א הביא שיש תמהים על הרי"ף שפסק לחוש לקנוניא).

ג. כתב הרא"ש (בשור"ת, סח, כג): אם יש נכסים ללווה, אין לחוש לקנוניא. ועוד כתב כמה אופנים שאין לחוש בהם לפרעון, כגון שידוע שהלווה אינו בעיר, ויש להניח שנפל מן המלוה ולא מהלווה. ע"ש.

ד. עבר והחזיר למלוה — לדעת הרמב"ם (סוף הלכות אבידה) מה שעשה עשוי, וגובים בו. והראב"ד השיגו, וכן דעת הרשב"א (כאן ולהלן ובתשובה אף לה) והר"ן, שגם בדיעבד אינו מוחזר ואין לגבות בו.

מצא שטר שכתוב בו זמנו בו ביום — יתבאר להלן יז.

ב. שנינו: כותבים שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו; —

לדברי רב אסי, לא אמרו אלא בשטרי הקנאה — שטרות חוב שכתוב בהם שמקנה נכסיו למלוה מהיום, בין ילוה בין לא ילוה. אבל שטרות שאין בהם הקנאה — אין רשאים לכתוב ללא ראיית ההלוואה, מחשש שמא יטרוף לקוחות מזמן הכתוב בשטר עוד בטרם הלוה לו, ויפסידו הלקוחות שלא כדין. ולדברי אביי בכל השטרות שנינו, כי העדים בחתימותיהם יוצרים שעבוד מאותה שעה, אף אם לא לזה אלא לאחר זמן. [ושטרות המוקדמים שפסולים (שביעית י, ה), הם שטרות שכתוב בהם תאריך המוקדם לזמן החתימה].

א. הלכה כרב אסי [שכן נראה גם דעת רבה ורבה במקו"א, דלא כאביי]. (עפ"י רי"ף רמב"ם (מלוה ולוה כג, ה); ריטב"א לה: חו"מ לט, ג). והתוס' כתבו שהלכה כאביי (ערא"ש אות מט).

ב. מבואר בדברי הראשונים (כאן ולהלן יט) שלרב אסי, כל שכתבו שטר עם זמן ולא נתנוהו באותו יום — השטר פסול.

ג. גם אם אין נמצא שם מלוה, יכולים העדים לחתום וליטול השטר עמהם שיהא למלוה מאותה שעה, והרי זכו לו משום 'זכין לאדם שלא בפניו' (ר"ן).

ד. יש אומרים שדי בכך שהמלוה והלוה נמצאים שם, ואין צריך לראות ההלוואה, כי יש להניח שלא יאחר הלוואתו לזמן אחר (ע' בהדושי הריטב"א 'החדשים'; חו"מ לט, ג).

ג. כאמור, לרב אסי השעבוד חל משעת ההלואה אלא אם כן כתובה בשטר הקנאת נכסים מהיום. ולאביי, בכל שטר עדין בחתומיו מזכים לו למלוה את השעבוד. ובלבד שלבסוף מסר לו את השטר. אבל אם לא נמסר — לא חל שעבוד לדברי הכל.

א. בשטרי הקנאה, לדברי רש"י (בד"ה הניחא. וכ"כ הרשב"א בדעתו) הרמב"ן הרשב"א הריטב"א הר"ן והרא"ש (בשו"ת סו, ג, פה, י), אין צריך שיגיע השטר לידו כדי לזכות בשעבוד. וכן הביא הרמב"ן ממקצת גאונים ומר"י בן מגאש (ב"ב קלה). וכן הכריע הרשב"ן (מובא בשו"ת רשב"ש בסי' קיד וסוסי תפא. וע' תשב"ץ ח"ג סוסי"א).

ואין כן דעת רבנו חננאל, הרי"ף (בתשובה, מובא ברמב"ן) והרמב"ם (זכיה ומתנה ט, כד. ער"ן ורשב"ש שם), שלא נשתעבד עד שיגיע שטר לידו.

ב. אם החייב מוסר את השטר ל'מלוה' אבל אינו מודה שהיתה הלואה — מדברי הרמב"ן והר"ן מבואר שגם בזה קנה ה'מלוה' שעבוד מזמן השטר לאביי, ויכול לגבות מן הלקוחות. ולדברי רב אסי קונה משעת מסירת השטר, אפילו ללא הלואה. כן כתב הר"ן — דלא כלשון רש"י.

ג. יש אומרים שבדבר שנמצא ביד הזוכה בשעת החתימה, זכה באותה שעה לאביי אפילו לא בא השטר לידו לעולם (ערא"ש סי' מט).

ד. דין 'עדין בחתומיו זכין לו' בשטרי מכר ומתנה — ע' להלן יט.

בשובר — לאביי, מזמן החתימות חל תוקפו. ורבא חולק (עפ"י גמרא להלן כ.). ודוקא כשהוא כעין שטר מקנה, שכתוב בו 'כל חוב פלוני מחול לך בשטר זה' אבל בשוברים שלנו שהוא מוחל או מודה לו, ואין השטר אלא לראיה בעלמא — לדברי הכל משעה שמחל והודה נפטר הלה, ולא ממסירת השובר (ריטב"א שם).

דפים יג — יד

לד. א. שטר חוב שאין כתוב בו אחריות נכסים — מה דינו?

ב. שטר מכר ללא אחריות — מה דינו?

ג. סופר הכותב שטר מכר, האם יכול לכתוב מדעת עצמו שעבוד נכסים של המוכר למכירה זו, וכן מתן זכות גביה ללוקח מעידית אם יטרפה ממנו, או שמא צריך להימלך תחילה במתחייב?

א. אמר שמואל: אומר היה רבי מאיר, שטר חוב שאין בו אחריות נכסים — אין גובה בו לא ממשועבדים ולא מבני חורין. ולחכמים גובה. וכן אמר רבי אלעזר.

רש"י כתב שלדברי רבי אלעזר לפי חכמים גובה בו מבני חורין. וכן הסכים הר"ן. וכן כתב הרא"ש (בתשובה סח, כג). ואילו התוס' כתבו להוכיח שאפילו ממשועבדים גובה. וכן דעת רמב"ן רשב"א וריטב"א.

רבי יוחנן אמר, וכן שנו בברייתא (וכן מפרשים רב אסי ואביי): לרבי מאיר גובה בו מבני חורין ולא ממשועבדים, ולחכמים — גובה אף ממשועבדים, שסוברים 'אחריות' — טעות סופר, וכאילו היתה כתובה בו.

אף על פי שהמלוה והלוה לא הזכירו קבלת אחריות כלל, אף לא בעל-פה — הרי אנו דנים כאילו אמרו כן בפירוש והיה צריך להיכתב בשטר והסופר השמיטו. (רשב"א ר"ן ועוד).